

УДК 349.225.6

DOI: 10.33098/2078-6670.10.22.144-154

ДИВЕРГЕНЦІЯ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ТА АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ НА ПРИКЛАДІ БРЕКЗИТУ

Гуменюк Тетяна Іванівна,

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри права

ПВНЗ Університету Короля Данила

e-mail: tetjana.humeniuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0724-189X

Мета. Метою статті виступають актуальні питання дивергенції романо-германської та англо-американської правових сімей на прикладі Брекзиту. **Методика.** Методика передбачає комплексне дослідження теоретичного та практичного матеріалу з даного питання, а також формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Під час дослідження використовувались наступні методи наукового пізнання: діалектичний, термінологічний, формально-логічний, порівняльно-правовий, системно-функціональний. **Результати.** У процесі дослідження встановлено, що важливу роль у врегулюванні колізій, котрі виникали між правом ЄС та національним правом Великобританії, відіграв Суд ЄС, котрий визнав недійсним британський законодавчий акт, оскільки він не був узгодженим з правом ЄС. Завдяки прецедентній практиці Суду ЄС та національних судів Великобританії вдалось певним чином відкоригувати та узгодити взаємодію права ЄС та національного права цієї країни. Оскільки європейська інтеграція сформована на основі вищої юридичної сили, створеної зовнішніми (наднаціональними) органами, то національні органи, які формують національні норми права Великобританії, неминуче віддають частину своїх повноважень на користь права ЄС. Брекзит – лише початок у довгій низці проблемних випадків, що виникатимуть у ЄС внаслідок наявності у країн-членів більш-менш істотних заперечень проти радикального курсу на поглиблення євроінтеграції. І за таких умов поширилося розуміння, що знаходження чітких і результативних відповідей на нові виклики потребує пошуку нових концептуальних (а головне дієвих) підходів щодо подальшого функціонування ЄС, оскільки старі механізми та методи вже не спрацьовують належним чином і не розв'язують суперечностей, які поширюються і стають дедалі більш гострими. **Наукова новизна.** За результатами дослідження встановлено, що у зв'язку з виходом Англії з Євросоюзу розпочинається масштабний процес обопільних перетворень правових систем обох сторін, результативність якого буде визначатися реаліями європейської геополітичної кон'юнктури і внутрішньополітичними процесами у самій Великобританії. **Практична значимість.** Матеріали дослідження може бути використано для порівняльного правознавства.

Ключові слова: романо-германська правова сім'я, правова система Англії, право ЄС, юридична дивергенція, суд ЄС, правова глобалізація та інтеграція, сучасне прецедентне право, право Великобританії.

Tetjana Humeniuk,

*Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Law at the King Danylo University,
e-mail: tetjana.humeniuk@gmail.com*

DIVERGENCE OF ROMANO-GERMANIC AND ANGLO-AMERICAN LEGAL SYSTEMS ON THE EXAMPLE OF BREXIT

Purpose. *The purpose of the article is to analyze topical issues of divergence of the Romano-Germanic and Anglo-American legal systems on the example of Brexit.*
Methodology. *The methodology involves a comprehensive study of theoretical and practical material on this subject, as well as formulation of relevant conclusions and recommendations. The following methods of scientific cognition were used in the research process: dialectical, terminological, formal and logical, comparative and legal, system and functional methods.*
Results. *The study found that an important role in resolving conflicts between EU law and UK national law was played by the Court of Justice of the European Union which declared British legislation invalid since it was not in line with EU law. Thanks to the case law of the CJEU and the national courts of the United Kingdom, it has been possible to adjust and harmonize the interaction between EU law and the national law of this country. As European integration is formed on the basis of a supreme legal force created by external (supranational) bodies, the national bodies that form the national rules of British law inevitably give up part of their powers in favor of EU law. Brexit is just the beginning of a long series of problematic issues that will arise in the EU as a result of member states' more or less serious objections to a radical course to deepen European integration. And under such conditions, there is a widespread understanding that finding clear and effective answers to new challenges requires finding new conceptual (and most importantly, effective) approaches to the future functioning of the EU, as old mechanisms and methods no longer work properly and do not resolve contradictions spreading and becoming more acute.*
Scientific novelty. *The study shows that the withdrawal of Britain from the European Union initiates a large-scale process of mutual transformation of the legal systems of both parties, the effectiveness of which will be determined by the realities of European geopolitical environment as well as domestic political processes within Great Britain itself.*
Practical importance. *Research materials can be used for comparative law studies.*

Key words: *Romano-Germanic legal system, English legal system, EU law, legal divergence, the Court of Justice of the EU, legal globalization and integration, modern case law, British law.*

Постановка проблеми. *Правова глобалізація та інтеграція детермінують трансформації вітчизняної системи права й законодавства, які іманентно пов'язані з формуванням світового правопорядку й транснаціональної правової системи; відбуваються на основі утвердження ліберальної правової ідеології та є закономірним процесом правового розвитку, пов'язаним із пошуком універсальних, загальних, істинних ідеалів, цінностей, принципів справедливості, свободи, рівності, а також є складниками процесу трансформації національної правової системи. Джерелом трансформацій національної правової системи в умовах глобалізації, поряд із внутрішніми суперечностями, є синкретична єдність внутрішніх і зовнішніх протиріч, які мають біфуркаційний характер». Відкритий характер правової системи в умовах глобалізації й інтеграції, поряд із зазначеними процесами (адаптації, гармонізації, правової*

стандартизації тощо), перетворюється на джерело постійних змін, трансформацій, у ряді випадків – джерело напруги. Глобалізація як потужний і впливовий дихотомічний процес суспільного розвитку призводить до трансформації, а в ряді випадків – навіть руйнації національних правових, політичних, економічних, соціокультурних структур, пошуку та впровадження нових критеріїв і засобів стабілізації суспільного розвитку. Глобалізаційні трансформації у всіх сферах суспільства стирають кордони між внутрішньою та зовнішньою політикою держави, переформатовують зв'язки між підсистемами й елементами вітчизняної правової системи, модифікують її взаємодію і взаємозв'язки з іншими правовими системами (національними, міждержавними, міжнародною) [12, с. 29].

Дивергенція може відбуватися і між національними правовими системами, які в попередній період розвитку становили одне ціле або зближувалися (наприклад, дивергенція правових систем країн, які раніше склали СРСР). Під час дослідження процесів юридичної дивергенції, зазначається, що це – зворотний процес, оскільки в залежності від різних обставин він може зупинитися або перерости в свою протилежність – конвергенцію права. У зв'язку з цією обставиною можна сказати, що дивергенція права носить поступальний характер і обумовлюється всім спектром соціально-політичних і економічних умов функціонування суспільної системи [9, с. 57].

Кризи останнього десятиліття зробили інституційні вади, закладені в механізмах функціонування ЄС, настільки видимими, що це сприяло різкій інтенсифікації практики використання *ad hoc* механізмів, “ручного” управління, позапланових міні-самітів, посиленню міжурядового виміру політик ЄС та впливу окремих держав. Це дозволило вживати термінових рятувальних заходів, однак не вирішило всіх проблем. Більше того, це відволікало від вирішення дійсно стратегічно важливих проблем. Іншим наслідком такого стану речей стала втрата довіри переважної частини населення до діяльності євроінтеграційних інститутів, які ніколи не відзначалися таким же рівнем демократичності та прозорості, як це має місце в самих національних державах за відпрацьованих тривалим історичним досвідом механізмів публічного контролю за діяльністю владних структур. Тривалість та багатоаспектність кризових явищ стали чинником руйнування механізмів вироблення консенсусу в органах керування ЄС, коли прагматичні націоналістичні міркування почали брати гору над відчуттям історичної спільності (євроідеалізмом), причому розбіжності в політико-економічній сфері стали виявлятися не спорадично (час від часу) та локально (в окремих місцях), а набули усталеного та масштабного вигляду як протиріччя між більш розвинутою Північчю та менш розвинутим Півднем, між “старими” та “новими” членами ЄС (“Нова Європа”). Все це є свідченнями потрапляння системи у стан біфуркації (роздоріжжя), коли актуалізуються різні ймовірні сценарії подальшого розвитку. Особливу політичну гостроту посиленню внутрішніх протиріч у розвитку євроінтеграції дало рішення Великої Британії вийти зі складу ЄС, яке є безпрецедентним у більш ніж 60-річній історії євроінтеграції, яке не могло не поставити на порядок денний питання про можливість зворотного перебігу процесу, а отже й поставити під сумнів саму європейську ідею у тому форматі, в якому вона формувалася після Другої світової війни. За наявності осередків націонал-популізму в ряді інших країн ЄС це створює зокрема певний потенціал суттєвої зміни формату євроінтеграції та загалом політичного порядку денного ЄС [11, с. 22].

Референдум у Великій Британії щодо Brexit поставив таку перспективу розвитку євроінтеграції під знак питання. І тут йшлося не лише про досить негативний, суто психологічний ефект першого в історії масштабного дезінтеграційного кроку з боку

одного з ключових членів ЄС. Усі розуміють, що Brexit – лише початок у довгій низці проблемних випадків, що виникатимуть у ЄС внаслідок наявності у країн-членів більш-менш істотних заперечень проти радикального курсу на поглиблення євроінтеграції. І за таких умов поширилося розуміння, що знаходження чітких і результативних відповідей на нові виклики потребує пошуку нових концептуальних (а головне дієвих) підходів щодо подальшого функціонування ЄС, оскільки старі механізми та методи вже не спрацьовують належним чином і не розв'язують суперечностей, які поширюються і стають дедалі більш гострими. У цьому контексті лідерами країн-членів ЄС було дано старт масштабному процесу дискусій стосовно майбутнього Євросоюзу, який отримав назву “політичного розмірковування над майбутнім ЄС”[11, с. 40].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання дивергенції в сучасному праві, порівняльні аспекти правових систем європейських держав досліджували І. Брацук, Д. Вербицький, Н. Камінська, Т. Комарова, Ю. Корнелюк, О. Передерій, І. Яков'юк, Т. Супрун та ряд інших науковців.

Постановка завдання. З урахуванням існуючої проблеми, а також ступеня її дослідження метою даної статті виступають проблеми розходження романо-германської та англо-американської правових сімей на прикладі Брекзиту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Романо-германська правова сім'я більш доктринальна в значенні сприйняття й абсорбування правових теорій й доктрин, ніж англосаксонська правова система. Складні процеси соціального життя, науково-технічні революції, загальнопланетний рух до свободи спричиняють зближення правових сімей. Якщо в Англії, США та інших країнах загального права посилилася роль закону, загальних норм кодифікації, то в країнах Континентальної Європи тенденція формування більш абстрактних норм викликала до життя закономірну, за логікою юридичних систем, зустрічну тенденцію: посилення ролі судових органів у процесі юридичного регулювання, розвиток їхньої індивідуально-правової, творчої діяльності. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах чітко визначилося значення для правових систем їх загальноцивілізаційної, загальнокультурної основи, глобальних процесів інтеграції та утвердження свободи. Загальна тенденція проникнення прецеденту як основного джерела англосаксонської правової системи в джерела права романо-германської правової сім'ї носить досить позитивний характер, тому що дозволяє використовувати метод роз'яснення та з'ясування змісту правових норм, узагальнення та формування єдиної правозастосовуючої практики та, навпаки, посилення звернення до нормативно-правового акта як джерела права англосаксонської правової системи дає позбавитися повільності змін у праві, формування нового права, яке буде більш мобільним, встигаючим за стрімкістю змін у суспільстві [5, с. 101].

Судово-правовій системі Англії вже із часу її виникнення був характерний дуалізм, що складався із загального права та права справедливості, яке люди шукали у короля. З часом це стало особливістю правової системи Англії. Головною її складовою частиною є правило судового прецеденту, яке було обов'язкове для судів поряд із законами. Проте, незважаючи на те, що загальне право та право справедливості розглядаються як різні системи правових норм, вони обидві у процесі свого функціонування керувались методом звернення до прецедентів. Тому коректно буде вважати, що загальне право та право справедливості є прецедентним правом. Отже, прецедентне право Англії складається з норм, створених королівськими судами загального права та норм, створених Судом канцлера. Усі історичні особливості англійського права зумовили у подальшому різницю у правових системах сучасності загалом: право визначається суддями і є не сукупністю

правових прецедентів, а певним методом врегулювання суспільних відносин [3, с.14]. Якщо для романо-германської правової сім'ї основним джерелом права є закон (статутне право), то для сім'ї загального права основним джерелом виступає прецедент – судові рішення. З цієї причини загальне право являє собою “суддівське право”, тобто право, джерелом якого виступає судова нормотворчість. Необхідно зазначити, що в останні десятиліття все більше посилюється роль закону в країнах англосаксонського права. Однак судові рішення не тільки враховуються в законотворчості, але й нерідко виступають основою прийняття законодавчих рішень, і, отже, виступають найважливішим чинником розвитку загального права. Домінування прецедентного права вказує на те, що загальне право має яскраво виражений казуальний характер [1, с. 123]. У порівнянні з правом романо-германської правової сім'ї правові системи англо-американської правової сім'ї не знають поділу права на приватне і публічне. Основні його складові частини – це загальне право і право справедливості. Відсутнє чітке структурування права за галузевою ознакою. На відміну від континентального права система англійського права не має чіткої класифікації галузей права. Диференціація норм права відбуваються не за галузями, а за інститутами. На теперішній час, система права поділена на чотири групи галузей по дві у кожній з них: кримінальне та цивільне право; публічне і приватне; матеріальне і процесуальне; муніципальне та міжнародне публічне. Сучасне англійське право представлено, насамперед, прецедентним правом: суди не тільки застосовують, але й створюють норми права. Цю роль виконує переважно Верховний суд. Рішення інших судів прецедентом не вважаються (точніше, вони не належать до числа юридично обов'язкових), хоча і можуть служити зразком для вирішення подібних справ [1, с. 123-124].

Судовий прецедент є в англо-американській та континентальній правових сім'ях, що сформувало дві моделі «прецеденту», що не може бути поза нашою увагою. Адже механічне використання терміна «прецедент» у вітчизняній і зарубіжній літературі призводить до протиріч і розбіжностей у розумінні «судового прецеденту» і «судової практики». Судовий прецедент як результат вирішення конкретного спору за своїм змістом не може ототожнюватись із судовою практикою як сукупність судових рішень за певною категорією справ. Тому правила, що містяться в судових рішеннях, згідно з англійським правом повинні застосовуватися і надалі, інакше буде порушено стабільність загального права і поставлено під загрозу саме його існування [3, с. 7]. Сучасне прецедентне право перебуває у своєрідних взаємовідносинах зі статутним правом. Формально будь-який прецедент може бути скасований законом Парламенту, а у разі виникнення протиріччя саме його норма матиме однозначну перевагу. Разом із тим кожен закон під час застосування його судами обростає величезною кількістю прецедентів тлумачення, що встановлюють порядок застосування двозначних положень закону, і таким чином саме судова практика визначає реальний вплив актів Парламенту на суспільні відносини і визначає, по суті, їхній зміст. Це є однією з причин, які пояснюють, чому «верховенство закону» не є категорією загального права. З огляду на сучасні умови прецедентне право продовжує зберігати свої позиції в правовій системі Англії з характерним їй дуалізмом Statute Law (право, створене законодавчим шляхом) і Common Law (загальне, звичаєве право, яке містить давні закони, звичаї, прецеденти). Кожне із них залишається самостійним і повноцінним джерелом права. За загальним правилом, норми прецедентного права безпосередньо регулюють низку найбільш важливих інститутів сучасного права Англії. Судові прецеденти супроводжують практику застосування законодавства, оскільки на суди покладено завдання тлумачити,

уточнювати й розвивати положення статутного права. Тому можна стверджувати, що без прецедентного права в умовах Англії статутне право втрачає своє значення і не може окремо застосовуватись. Отже, можна зробити висновок, що прецедентне право – досить гнучка система, яка дає змогу судам найбільш вдало розглядати виникаючі суперечки і справи, враховуючи при цьому не лише безкомпромісне підкорення практиці, що уже склалася, спираючись на ґенезу його виникнення, а й використовуючи власну правосвідомість і досвід судді, а також всі фактично відомі обставини по справі. Варто зауважити, що в сучасних правових реаліях судовий прецедент діє не лише в англо-американському, але і в континентальному праві, а тому його доктрина має враховувати сучасні потреби та запити судової практики щодо гнучкості судового прецеденту, що передбачає змогу та допустимість його зміни та розвитку за певних умов не лише вищестоящими судовими органами [3, с. 15].

Іншим джерелом англійського права є статутне право – закони та підзаконні нормативно-правові акти. Згідно англійської традиції та сформованої юридичної доктрини, закон (акт парламенту) не вважається основним джерелом права [1, с. 123-124]. Сучасне статутне право у Великобританії є фактичним віддзеркаленням загального права, тобто тих правил і норм, які вже були застосовані на практиці та деталізовані/підтверджені судами. З іншого боку, норми зі статутів також є предметом судового розгляду й джерелом нових судових прецедентів. Така взаємодія загального та статутного права забезпечує еволюцію англійської правової системи через постійне правозастосування [6, с. 32]. З огляду на принципи парламентського суверенітету та верховенства статутів, логічно було б припустити наявність пріоритету статутів над прецедентами, але своєрідність англійського права в цьому й полягає, що на практиці вказаний висновок не підтверджується, тому статут не можна розглядати як джерело, яке руйнує чи нівелює систему прецедентів, а навпаки, він є доповненням цієї системи, що удосконалює її. Своєю чергою, у Великобританії поширеним є поділ законодавства (писаних джерел, згідно з широким підходом – статутного права) на первинні та вторинні акти. Вище наведена класифікація статутів здійснена в межах вузького підходу до їх розуміння, тобто лише як актів парламенту, але інтерес викликає й класифікація статутних джерел крізь призму широкого підходу [6, с. 33].

Трансформація англійської правової системи на період виходу держави з ЄС обумовлена звуженням спектру правових зв'язків Сполученого Королівства з правовою системою ЄС, ліквідацією існуючих раніше правових форм взаємодії, дистанціювання від загальноєвропейського правового простору. Так, першочерговими завданнями правової системи Англії для виходу з ЄС є визначення на основі принципів права ЄС статусу королівства як учасника єдиного митного простору ЄС, зони вільної торгівлі, визначення форм участі британських фінансових корпорацій в інвестиційній політиці ЄС, окресленні засад британської міграційної політики, розробки нормативних основ організації і функціонування дипломатичного представництва ЄС у Великобританії, вироблення нової моделі транскордонного співробітництва у форматі «ЄС – Англія – Ірландія – Північна Ірландія» та інше [10, с. 34-35]. Очевидним є лише те, що у зв'язку з виходом Англії з Євросоюзу розпочинається масштабний процес обопільних перетворень правових систем обох сторін, результативність якого буде визначатися реаліями європейської геополітичної кон'юнктури і внутрішньополітичними процесами у самій Великобританії. Наступна особливість права ЄС як чинника модифікаційних змін правових систем країн Європи є те, що його положення закріплюють уніфіковані для держав-членів спільні ідейні засади розвитку і функціонування правових систем держав, які є членами ЄС, або

намагаються вступити до Союзу у подальшому. У правничій термінології ідейні засади функціонування наддержавної правової системи ЄС отримали назву «універсальні цінності». Універсального характеру таким цінностям надає те, що вони нормативно закріплюються на наддержавному рівні у правових актах ЄС, а їх реальне втілення і забезпечення відбувається на рівні функціонування і розвитку національних правових систем держав-членів як самого ЄС, так і інших країн, що беруть участь у процесах європейської інтеграції [10, с. 34-35].

Завдяки прецедентній практиці Суду ЄС та національних судів Великобританії вдалось певним чином відкоригувати та узгодити взаємодію права ЄС та національного права цієї країни. Цілком поділяємо думку П. Крейга, що у справах *Factortame* та пізніше прийнятої *Equal Opportunities Commission (EOC)* рішення судів поставили під питання (а у випадку права Співтовариств – відмінили) дію концепції мовчазного анулювання (незастосування), згідно з якою колізії між раніше та пізніше прийнятими законодавчими нормами автоматично вирішувалися на користь останніх. Більше того, у випадку спроби Парламенту ухилитися від зобов'язань Співтовариств, таке його бажання повинне бути чітко виражене. Реакція ж судів Сполученого Королівства може бути такою: або традиційно слідувати нормам останнього акту Парламенту, який поставив би під питання подальше членство Британії в ЄС, або ж відмовитися від його (акту) застосування. Проте, немає ніяких незворотніх обґрунтувань, згідно з якими парламент повинен розглядатися як юридично всемогутній. Коли суди Великобританії розглядають справи, то вони насамперед дотримуються положень Акту про Європейські Співтовариства 1972 року, який певною мірою закріплює верховенство права ЄС. Однак, якщо Парламент з певних причин вирішить не визнавати правове регулювання тих чи інших правовідносин з боку ЄС, то в такому випадку британські суди зобов'язані дотримуватись його рішення. При цьому відмітимо, що на сьогодні під час розгляду справ суди Великобританії досить лояльно ставляться до права ЄС та використовують його у тих сферах, де його норми мають пряму дію та підлягають застосуванню, що, правда, до того часу, поки Великобританія є членом ЄС. Відзначимо, що під час взаємодії права ЄС та права Великобританії сформувався і специфічний внутрішній організаційно-правовий механізм імплементації. Який полягає у комплексі правових засобів та заходів, а також національних інститутів, котрі забезпечують реалізацію норм права Європейського Союзу у внутрішньому праві Великобританії. Так, зокрема, Палата Громад (нижня палата парламенту Великобританії) створила Спеціальний Комітет (*Select Committee*) права ЄС, котрий аналізує національне законодавство, присвячуючи увагу дослідженню тих положень права ЄС, котрі можуть вступити в дію у майбутньому та відповідно підлягатимуть імплементації з боку Великобританії [2, с. 188-189]. Аналізуючи підходи до вирішення колізій, котрі виникали між правом ЄС і правом Великобританії, потрібно вказати на численні зусилля, зроблені цією країною для того, щоб не протиставляти одну систему іншій. Оскільки європейська інтеграція сформована на основі вищої юридичної сили, створеної зовнішніми (наднаціональними) органами, то національні органи, які формують національні норми права Великобританії, неминуче віддають частину своїх повноважень на користь права ЄС. Усе сказане свідчить про намагання Великобританії уникнути виникнення колізій між двома даними правопорядками [2, с. 190-191]. Суд ЄС виконує декілька функцій, які не є звичними у розумінні міжнародного правосуддя, яке, як правило, зосереджено на спорах між державами, а права приватних осіб воно захищає іноді, лише із санкціонування на це державами. Отже, Суд ЄС виконує функції міжнародного, адміністративного, федерального, конституційного суду. Ця позиція

підтримується як самим Судом ЄС, так і доктриною, яка прослідковує еволюцію Суду від міжнародного до конституційного та його, так би мовити, певну гібридизацію [8, с. 82]. Суд Справедливості ЄС має надзвичайно широку юрисдикцію, завдяки якій правова система ЄС набуває свого розвитку в напрямі конституціоналізації. Суд справедливості у своїх рішеннях наполягає на тому, щоб національні суди за власною ініціативою розгляд справи за правом ЄС, навіть якщо сторони на нього не посилалися, тобто національна судова система має виступати гарантом права реалізації ЄС. Функціонування судової системи ЄС свідчить про тенденцію зміни парадигми європейської інтеграції з наднаціонального об'єднання до наддержавного об'єднання з особливим конституційним ладом та унікальною правовою системою. Вбачається, що етап правової інтеграції змінюється на етап правової імплементації права ЄС у національні правові системи через практику Суду ЄС та функціонування національних судів [7, с. 49].

Висновки. Беручи участь у євроінтеграційних процесах національні правові системи країн-членів ЄС змінюються, адже на рівні внутрішнього законодавства суверенні держави змушені детально регламентувати визначені актами ЄС модальності регулювання тих чи інших відносин у різних сферах. Більш того, держави, які виявили бажання вступити в ЄС зобов'язані трансформувати власну правову систему шляхом імплементації інститутів права ЄС у національну практику державного будівництва задля приведення економічних і політико-правових показників розвитку до рівня інших держав-членів. Сприйняття права ЄС на національному рівні суверенними державами політично збільшує їх інтегративний потенціал і задає національним правовим системам наднаціональний вектор розвитку [10, с. 35]. Трансформація англійської правової системи на період виходу держави з ЄС обумовлена звуженням спектру правових зв'язків Сполученого Королівства з правовою системою ЄС, ліквідацією існуючих раніше правових форм взаємодії, дистанціювання від загальноєвропейського правового простору. Так, першочерговими завданнями правової системи Англії для виходу з ЄС є визначення на основі принципів права ЄС статусу королівства як учасника єдиного митного простору ЄС, зони вільної торгівлі, визначення форм участі британських фінансових корпорацій в інвестиційній політиці ЄС, окресленні засад британської міграційної політики, розробки нормативних основ організації і функціонування дипломатичного представництва ЄС у Великобританії. «Brexit» став своєрідним імпульсом для перетворень як права ЄС, так і національної правової системи британців. Очевидним є лише те, що у зв'язку з виходом Англії з Євросоюзу розпочинається масштабний процес обопільних перетворень правових систем обох сторін, результативність якого буде визначатися реаліями європейської геополітичної кон'юнктури і внутрішньополітичними процесами у самій Великобританії.

Список використаних джерел

1. Білозьоров Є.В. Джерела права в державах континентального і загального права: проблеми їх детермінації. *Право. Серія 18. Економіка і права*. Вип. 22/2013. С. 120-127. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/25755/1/Bilozorov.pdf>
2. Брацук І.З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав-членів: монографія / І.З. Брацук ; за наук. ред. проф. М.М. Микієвича. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 230 с.
3. Вербицький Д. Теоретико-правові аспекти формування прецедентного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2019. С. 12-15. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/3.pdf

4. Вербицький Д. Судовий прецедент: поняття, зміст і види. *Jurnalul Juridic National: Teorie si Practica*. Национальний юридический журнал: теория и практика. 2019. С. 5–8. URL:<http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/5/1.pdf>
5. Жак А.С. Порівняльно-правовий аналіз джерел(форм) права романо-германської правової системи та англосаксонської правової сім'ї. *Juris Europensis Scientia*. Вип. 2.2020. С. 97-102. URL:http://www.chernvisn.nuoua.od.ua/archive/2_2020/21.pdf
6. Камінська Н.В., Гусяк М.П. Статутні джерела в правових системах Великобританії та США. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. Вип.2(90). С. 26-39. URL:<file:///96-1665-1-10-20200825.pdf>
7. Камінська І.В. Судова система ЄС: гносеологічні засади функціонування та розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2020/1. Теорія та історія держави і права. Філософія права. С. 47-53.
8. Комарова Т.В. Організація судової системи Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України* Том 25. № 1. 2018. С. 79-96. URL:<http://visnyk.kh.ua/uk/article/organizatsiya-sudovoyi-sistemi-yevropeyskogo-soyuzu>
9. Корнелюк Ю., Швець О. Конвергенція в сучасному праві. С. 56-58. URL:<http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/53909/2/2020>
10. Передерій О.С. Право Європейського Союзу як чинник трансформації правових систем європейських держав: теоретико-правові аспекти. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія Право*. Х., 2018. № 735. Вип. 26. С. 33-37.
11. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2018. URL:https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_pereformatuvannia_ievropeiskoi_intehratsii.pdf
12. Удовика Л. Г. Формування теорії правової системи у юридичній науці (частина 2). *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 26-33.

References

1. Bilozorov, Y. (2013). Dzherela prava v derzhavakh kontynentalnoho i zahalnoho prava: problemy yikh determinatsii. [Sources of law in the continental and common law: problems of their determination]. *Pravo. Seriya 18. Ekonomika i prava*, 22, 120-127. Available at: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/25755/1/Bilozorov.pdf> (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)
2. Bratsuk, I.Z. (2016). *Teoretyko-pravovi zasady implementatsii prava Yevropeiskoho Soiuzu v natsionalne pravo derzhav-chleniv* [Theoretical and legal bases of implementation of the law of the European Union in the national law of member states]. Lviv: Ivan Franko LNU. (in Ukrainian)
3. Verbytskyi, D. (2019). Teoretyko-pravovi aspekty formuvannia pretsendentnoho prava. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. [Theoretical and legal aspects of the formation of a precedent law]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 4, 12-15. Available at: http://www.lsej.org.ua/4_2019/3.pdf (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)
4. Verbytskyi, D. (2019). Sudovi pretsedent: poniattia, zmist i vydy. [Juridical precedent: concepts, content and types]. *National Law Journal: Theory and Practice*, 5-8. Available at: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/5/1.pdf> (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)

5. Zhak, A.S. (2020). Porivnialno-pravovyi analiz dzherel (form) prava romano-hermanskoï pravovoi systemy ta anhlosaksonskoï pravovoi simi. [Comparative legal analysis of sources (forms) of the law of the Romano-Germanic legal system and the Anglo-Saxon legal family]. *Juris Europensis Scientia*, 2, 97-102. Available at: http://www.chernvisn.nuoua.od.ua/archive/2_2020/21.pdf (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)

6. Kaminska, N., Gusyak, M. (2020). Statutni dzherela v pravovykh systemakh Velykobrytanii ta SShA. [Statutory sources in Great Britain and USA legal systems]. *Vîsnyk Luhanskogo derzhavnogo univertsytetu vnutrshnikh sprav imeni E.O. Didorenka*, 2(90), 26-39. Available at: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/936/847> (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)

7. Kaminska, I.V. (2020). Sudova systema YeS: hnoseolohichni zasady funktsionuvannya ta rozvytku. [The EU judiciary: epistemological principles of functioning and development]. *Chasopys Kyivskoho univertsytetu prava*, 1, 47-53.

8. Komarova, T.V. (2018). Orhanizatsiia sudovoi systemy Yevropeiskoho Soiuzu. [Organization of the judicial system of the European Union]. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 25/1, 79-96. Available at: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/organizatsiya-sudovoyi-sistemi-yevropeyskogo-soyuzu> (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)

9. Korneliuk, Yu., Shvets, O. (2020). Konverhentsiia v suchasnomu pravi. [Convergence in modern law]. *Zakhyst prav i svobod liudyny ta hromadianyna v umovakh formuvannya pravovoi derzhavy*: zbirnyk tez IX Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (pp. 56-58). Lviv: Lviv Politechnic Publishing House. (in Ukrainian)

10. Perederii, O.S. (2018). Pravo Yevropeiskoho Soiuzu yak chynnyk transformatsii pravovykh system yevropeiskykh derzhav: teoretyko-pravovi aspekty. [European Union law as a factor in the transformation of legal systems of European states: theoretical and legal aspects]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho univertsytetu im. V.N. Karazina. Seriia Pravo*, 735/26, 33-37. (in Ukrainian)

11. Sidenko, V., et al. (2018). *Pereformatuvannya yevropeiskoi intehtratsii: mozhlyvosti i ryzyky dlia asotsiatsii Ukraina-YeS*. [Reformatting European integration: opportunities and risks for the Ukraine-EU association]. Kyiv: Zapovit. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_pereformatuvannya_ievropeiskoi_intehtratsii.pdf (accessed 25 January 2020). (in Ukrainian)

12. Udovyka, L. (2020). Formuvannya teorii pravovoi systemy u yurydychnii nautsi (chastyna 2). [Formation of the legal system theory in Legal science (Part 2)]. *Chasopys Kyivskoho univertsytetu prava*, 1, 26-33.

Стаття: надійшла до редакції 12.11.2020
прийнята до друку 17.11.2020

The article: is received 12.11.2020
is accepted 17.11.2020

